

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

4-maxsus
son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 5/4 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Abduraxmonov Mirsaid Muzaffarovich</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING HUQUQIY ASOSLARI YARATILISHI	10-16
<i>Atamuratova Dilafroz</i> TURKISTON VAQTLI MATBUOTI TARIXI: XIX ASR OXIRI – XX ASR BOSHLARI	17-22
<i>Abdushukurova Iqbol</i> TARIXIY KVESTLARNI TASHKIL QILISH USULLARI	23-27
<i>Redjapov Doniyor</i> JANUBIY OROLBO'YI AHOLISI HARBIY SAN'ATINING TARIXIY ILDIZLARI XUSUSIDA	28-31
<i>Sultanov Samandar</i> QUYI ZARAFSHON VODIYSI GEOGRAFIK XUSUSIYATI: PALEOEKOLOGIYASI JARAYONLARIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR	32-35
<i>Matyakubov G'ayrat</i> XORAZM VOHASIDA IJTIMOIIY-IQTISODIY VA ETNIK-MADANIY MUNOSABATLAR RIVOJLANISHIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR (XIII-XV ASRLAR).....	36-39
<i>Eshkuvatov Muhammad Keldiyor o'g'li</i> MARKAZIY OSIYO BOZORLARI (XIX ASR YEVROPALIK SAYYOHLAR NIGOHIDA)	40-45
<i>G'aniyev Mirjalol</i> QADIMGI TURKLARDA IJTIMOIIY HAYOT	46-51

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

<i>Abdullaev Altinbek</i> KORXONALARDA UN MAHSULOTLARI ISHLAB CHIQRISH LOYIHASI BOSH BYUDJETINING METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	52-66
<i>Latipov Ashur Ali, Umarova Muzira</i> INVESTITSIYA STRATEGIYASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	67-71
<i>Rustamova Sayyora</i> STRATEGIK BOSHQARUV-RAQOBAT USTUNLIGINING ASOSI	72-77
<i>Буранова Лола, Арипова Азиза</i> РАЗВИТИЕ ИНСТРУМЕНТА ДОСУДЕБНОГО РАЗРЕШЕНИЯ НАЛОГОВЫХ СПОРОВ	78-87
<i>Maxkamov Navruzjon Tuxtamishovich</i> KORXONALAR BOSHQARUVIDA "YASHIL" IQTISODIYOT TAMOIYILLARINI QO'LLASH AHAMIYATI	88-94

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

<i>Saidov Hakim G'afurovich</i> TALABALARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH – DAVLAT SIYOSATI DARAJASIDA	95-98
<i>Kadirova Ziyoda</i> ILMIY IJODNING IJTIMOIIY, MADANIY VA TARIXIY O'LCAMLARI	99-104

<i>Muzaffarov Navruzxon Baxronovich</i> SHAYX XUDOYDOD VALINING INSON VA OLAM MUNOSABATLARIGA OID QARASHLARINING FALSAFIY TAHLILI	105-108
<i>Raxmatova Mexrinoz Majitovna</i> YOSHLAR MA'NAVIY SALOHİYATINI YUKSALTIRISH BORASIDAGI DAVLAT SIYOSATINING NAZARIY-HUQUQIY VA FALSAFIY ASOSLARI	109-113
<i>Karimova Lola Muzafarovna</i> IJTIMOIY MOBILLIK NAZARIYASIGA YONDASHUVLARNING TARIXIY TAHLILI	114-119
<i>Jumayeva Shahlo Suyunovna</i> JAN POL SARTRNING EKZISTENSIAL FALSAFASIDA ERKINLIK VA YOLG'IZLIK MASALALARINI YORITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	120-125
<i>Djurayev G'olib</i> JAN POL SARTR VA ALBER KAMYU FALSAFIY QARARSHLARIDA ERKINLIK MASALASI	126-130
<i>Rajabov O'tkirjon</i> KONSENSUS MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHDA "TEMUR TUZUKLARI" ASARINING AHAMIYATI	131-134
<i>Bekmuhammadova Sabrina Ismoil qizi</i> GENDER ZO'RAVONLIGIGA QARSHI KURASH CHORALARI	135-139
<i>Xudoykulov Azamat, Beshimova Aziza</i> MA'NAVIY BARKAMOL INSON TUSHUNCHASI VA UNING MOHIYATI	140-144

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Abduganiyeva Djamila Rustamovna</i> MACHINE TRANSLATION POST-EDITING THROUGH A HERMENEUTIC LENS	145-151
<i>Murtazayeva Xadicha</i> INGLIZ VA O'ZBEK TIBBIY TERMINOLOGIYASINING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI	152-155
<i>Несунбаева Саодатхан</i> ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕДАЧИ АМЕРИКАНСКИХ ДИАЛЕКТИЗМОВ И ПРОСТОРЕЧИЙ В РУССКИХ ПЕРЕВОДАХ "ТОМА СОЙЕРА"	156-160
<i>Axmedjanova Farida, Toirova Shohida</i> XX ASRDA AYOL OBRAZINING SHAKLLANISHI VA TARAQQIYOTI	161-165
<i>O'rinova Shoxsanamxon Nosirjon qizi</i> TAHDID NUTQIY AKTLARI: LINGVOPRAGMATIK TAHLIL VA MENASIV KOMMUNIKATSIYA XUSUSIYATLARI	166-170

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Salaev Nodirbek</i> PENITENSIAR TIZIM VA UNING DAVLAT BOSHQARUVIDAGI O'RNI	171-178
<i>Турсунов Ойбек Батирович</i> МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОТРУДНИЧЕСТВА ГОСУДАРСТВ РЕГИОНА ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	179-184
<i>Xakimova Inobatxon</i> XOTIN-QIZLAR HUQUQLARINING XALQARO HUQUQ DOIRASIDA SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISHI	185-191

<i>Мардонов Амиржон Шерзод угли</i> ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ УПРАВЛЕНИЯ РИСКАМИ ПРИ ПРИМЕНЕНИИ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СИСТЕМЕ БАНКОВСКОГО СКОРИНГА	192-202
<i>Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASHISHDA KONVENSIONAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH	203-207
<i>Xolmo'minov Shavkat Jumaevich</i> EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI HUQUQIY TA'MINLASH SOHASIDAGI MUHIM TASHABBUSLAR VA ULARNI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	208-215
<i>Khudayberganova Nigina To'liqin qizi</i> THE NOTION AND CODIFICATION OF THE LAW ON SPECIAL MISSIONS IN INTERNATIONAL LAW	216-221
<i>Саидов Бобур Бахромжонович</i> МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В ВОПРОСАХ ИНТЕРНЕТ-ЮРИСДИКЦИИ: ТЕНДЕНЦИИ УНИФИКАЦИИ ПРАВОВЫХ НОРМ И ПЕРСПЕКТИВЫ УЧАСТИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН В ГЛОБАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМАХ РЕГУЛИРОВАНИЯ ...	222-229
<i>Normurodova Behro'za Xolmo'minovna</i> RAQAMLI DALILLARNI TO'PLASH VA TAHLIL QILISHDA INTERPOL VA EUROPOL TAJIRIBASI: O'ZBEKISTON UCHUN AMALIY AHAMIYATI	230-236
<i>Qilichova Kamola Luqmonxon qizi</i> DINIY MAZMUNDAGI MATERIALLARNI QONUNGA XILOF RAVISHDA TAYYORLASH, SAQLASH, OLIB KIRISH VA TARQATISH JINOYATLARINING YURIDIK TARKIB BELGILARI	237-248
<i>Shagilov Pulatbek Koptleuovich</i> BEZORILIKNING VIRTUAL YUZI: HUQUQIY BAHOLASH VA JAVOBGARLIK MASALALARI	249-256
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Imomov Sirojiddin Ilxomovich</i> SPORT FAOLIYATI MUTAXASSISLARINI TAYYORLASHDA KASBIY-PEDAGOGIK TA'MINOTINING AHAMIYATI	257-263
<i>Khayrova Madina Rasimovna</i> NATYURMORT JANRIDA ISHLAGAN RASSOMLAR ASARLARINING REKONSTRUKTIV TAHLILI	264-269
<i>Mirkasimova Zilola Alisherovna</i> MAKTABGACHA YOSHDA NUTQ RIVOJI BOSQICHLARI	270-273
<i>Xudaykulova Shaxlo Mamaniyozovna</i> AXLOQIY RIVOJLANISH VA NEYROPEDAGOGIK USULLARNING O'ZARO TA'SIRI	274-278
<i>Shakirova Dildora Abdumalikovna</i> NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI XORIJIY VA MILLIY TAJRIBA ASOSIDA BAHOLASH	279-285
<i>Djurayeva Nargis Narkulovna</i> TABIY FANLAR DARSLARINI TASHKIL ETISHDA INTENSIV METODLARNING QO'LLANILISHI	286-290

Baltayeva Ma'mura, Davletova Bikajon

MEDIA LITERACY TEACHING METHODOLOGY 291-294

Received: 05 May 2025
Accepted: 15 May 2025
Published: 30 May 2025

Article / Original Paper

VIRTUAL VIOLENCE: LEGAL ASSESSMENT AND RESPONSIBILITY ISSUES

Shagilov Pulatbek Koptleuovich

National Guard of the Republic of Uzbekistan

Head of the "Cycle of Legal Sciences"

Regional Training Center of the Republic of Karakalpakstan

Abstract. This article analyzes cyber hooliganism as a modern manifestation of social media offenses such as threats, insults, slander, personal data dissemination, and collective condemnation carried out using information and communication technologies. The author examined the concept, types, legal features of cyber hooliganism, and existing relations in the legislation of the Republic of Uzbekistan on a scientific basis. Legal trends were also analyzed, and practical proposals for improving national legislation were put forward. The article identifies forms of liability, legal gaps, and problems in law enforcement practice, and recommends measures at the legislative, educational, and platform levels to address them.

Keywords: Cyber hooliganism, cyberbullying, legal assessment, slander, insult, personal data, digital environment, information security, forms of responsibility, national legislation, foreign experience.

BEZORILIKNING VIRTUAL YUZI: HUQUQIY BAHOLASH VA JAVOBGARLIK MASALALARI

Shagilov Pulatbek Koptleuovich,

O'zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi

Qoraqalpog'iston Respublikasi mintaqaviy o'quv markazi

"Huquqiy fanlar sikli" boshlig'i

Annotatsiya. Mazkur maqolada kiberbezorilik — ijtimoiy tarmoqlarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali amalga oshiriladigan tahdid, haqorat, tuhmat, shaxsiy ma'lumotlarni tarqatish va jamoaviy qoralash kabi huquqbuzarliklarning zamonaviy ko'rinishi sifatida tahlil qilinadi. Muallif tomonidan kiberbezorilikning tushunchasi, turlari, huquqiy xususiyatlari va O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi mavjud munosabatlar ilmiy asosda ko'rib chiqilgan. Shuningdek huquqiy tendensiyalar tahlil etilib, milliy qonunchilikni takomillashtirishga oid amaliy takliflar ilgari surilgan. Maqolada javobgarlik shakllari, huquqiy bo'shliqlar va huquqni qo'llash amaliyotidagi muammolar aniqlanib, ularni bartaraf etish uchun qonunchilik, ta'lim va platformalar darajasidagi chora-tadbirlar tavsiya etilgan.

Kalit so'zlar: Kiberbezorilik, kiberbulling, huquqiy baholash, tuhmat, haqorat, shaxsiy ma'lumot, raqamli muhit, axborot xavfsizligi, javobgarlik shakllari, milliy qonunchilik, xorijiy tajriba.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5SI4Y2025N38>

Kirish. Hozirgi global raqamli transformatsiya sharoitida insonning axborot muhitidagi ishtiroki kengayib bormoqda. Bu jarayon, bir tomondan, fuqarolarning so'z erkinligi, axborot olish huquqi va faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishga turtki bersa, ikkinchi tomondan, yangi ijtimoiy xavf-xatarlarning paydo bo'lishiga zamin yaratmoqda. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlardagi bezorilik — ya'ni kiberbulling, tahdid, haqorat, shaxsiy ma'lumotlarni tarqatish

va ommaviy lynch holatlari — axborot muhitining muttasil tarzda zaharlanishiga sabab bo'lmoqda.

Kiberbezorilik fenomeni axloqiy, huquqiy va psixosotsial muammolar tufayli jamiyatda yangi ilmiy tahlillarni talab etmoqda. Bir qator xalqaro tashkilotlar, jumladan BMT, YUNISEF, YEXHT va Yevroparlament o'z hisobotlarida internetdagi zo'rvonlikning o'sib borayotgani va uning ayniqsa bolalar, o'smirlar va ayollar uchun jiddiy tahdid ekanini qayd etganlar [1]. Shu bilan birga, kiberbezorilik faqat shaxsga emas, balki jamoaviy tinchlikka, jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatuvchi omil sifatida ham qaralishi zarur.

O'zbekistonda raqamli makonning tez sur'atlarda kengayishi, aholining ijtimoiy tarmoqlarga ommaviy jalb etilishi bu muammoning milliy miqyosda ham ahamiyatli ekanini ko'rsatmoqda. Biroq, amaldagi qonunchilikda "kiberbulling" tushunchasi aniq ta'riflanmagani va javobgarlik mexanizmlarining yetarlicha ishlamayotgani, ushbu ilmiy tadqiqotning dolzarbligini yanada oshiradi.

Kiberbezorilik (ing. *cyberbullying*) — bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali shaxsga nisbatan buzg'unchi, tahqirlovchi, tahdid qiluvchi yoki kamsituvchi mazmundagi ma'lumotlarni tarqatish, uning shaxsiy hayotiga aralashish yoki ommaviy muhitda uni sharmanda qilish maqsadida amalga oshiriladigan harakatlar majmuasidir. Bu tushuncha avvalo psixosotsial jarayon sifatida paydo bo'lgan bo'lsa-da, so'nggi yillarda uning huquqiy-siyosiy ahamiyati ham orta boshladi.

YUNESKO ta'rifiga ko'ra, kiberbezorilik — bu raqamli texnologiyalar orqali biror shaxsni qasddan tahqirlash, tahdid qilish, masxara qilish yoki uning izolyatsiyaga uchrashiga sabab bo'ladigan barcha harakatlardir [2]. Bu faoliyat ko'pincha turli platforma va kanallar orqali amalga oshiriladi: ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Instagram, Telegram), messenjerlar (WhatsApp, Viber), video platformalar (YouTube, TikTok) va hatto onlayn o'yinlar muhitida ham olib boriladi.

Bu haqda psixologiya sohasidagi yetakchi mutaxassislardan biri, Buyuk Britaniyaning tan olingan professori Lorreyn Sheridan shunday xulosa qiladi: *"Kiberstalking — bu shunchaki virtual kuzatuv emas. U qurbonning onlayn faoliyatini izchil nazorat qilish, doimiy ravishda aloqa o'rnatishga urinish va shu orqali ruhiy ustunlikka erishishga intilish kabi ko'rinishlarda namoyon bo'ladi. Bu — shaxsiy hayot daxlsizligiga bevosita tajovuz va jiddiy ruhiy tahdiddir"*[3].

Jinoyatshunoslik yo'nalishida tadqiqot olib borayotgan amerikalik olim Bredford Reyns esa kiberstalkingning ijtimoiy xavfini quyidagicha tavsiflaydi: *"Bu turdagi tahdid ko'pincha ayollar va yoshlar orasida keng tarqalgan bo'lib, uning ommalashuvi an'anaviy stalkingga nisbatan ancha yuqori. Eng xavfli jihati — u anonimlik imkoniyatiga ega bo'lgan va joy bo'yicha cheklovlersiz amalga oshiriladigan shaklda sodir etiladi"* [4].

Kiberstalking qurbonlarining psixologik holati haqida esa amerikalik huquq sotsiologlari Fon T. Ngo va R. Paternoster shunday fikr bildiradilar: *"Ko'pgina hollarda qurbonlar bunday tajovuzni dastlab jiddiy qabul qilmaydilar. Biroq vaqt o'tishi bilan ularda xavotir, uyqu buzilishi, xatto posttravmatik stress alomatlari yuzaga kelishi mumkin"* [5].

Kiberbezorilik: so'zli tahdid va haqorat, shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilish (doxxing), soxta va manipulyativ kontentni tarqatish, ommaviy ta'qib va jamiyatdan chetlashtirish madaniyati (cancel culture), kiberquvg'in (cyberstalking) kabi asosiy turlarilarga ajratilgan.

Verbal abuse – Internet orqali amalga oshiriladigan tahdid va haqoratlar — kiberbezorilikning keng tarqalgan va ehtimolan birinchi namoyon bo'ladigan shakli

hisoblanadi. Ushbu turda shaxsga nisbatan haqoratli ifoda, qoʻrqitish, mazammat, soʻkinish kabi yozma yoki vizual tarzda mulohaza shakllari onlayn platformalarda tarqatiladi. Bu — ruhiy taʼsirga ega boʻlgan zoʻravonlik shakli boʻlib, jabrlanuvchining shaxsiy daxlsizligi, obroʻ-eʼtibori va ijtimoiy mavqega salbiy taʼsir koʻrsatadi.

Ushbu holat **Oʻzbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 139-moddasi** (tuhmat) va **140-moddasi** (haqorat) doirasida huquqiy bahoga ega. Xususan, haqiqatga toʻgʻri kelmaydigan, shaxsni obroʻsizlantiruvchi maʼlumotlarni tarqatish tuhmat deb qaralsa, shaxsni shaʼniga haqoratli soʻzlar aytish yoki yozish haqorat sifatida kvalifikatsiya qilinadi [6].

YE.V. Shestakova taʼkidlaganidek, “virtual agressiya qurbonning shaxsiy erkinligi va ichki dunyosiga tajovuzdir, u koʻp holatlarda jismoniy zoʻravonlikdan ham ogʻir psixologik oqibatlariga olib kelishi mumkin” [7].

Psixologik nuqtai nazardan, virtual tahdid va haqorat real hayotdagi ruhiy zoʻravonlikdan kam emas. Ular qurbonda uzoq muddatli stress, xavotir, oʻzini yakkalangandek his qilish, hatto depressiyaga olib keluvchi holatlarni keltirib chiqaradi. Ayniqsa, yoshlar va ayollar orasida ushbu turdagi zoʻravonlikga uchrash holati koʻproq kuzatiladi.

Doxxing — bu shaxsning shaxsiy va identifikatsiyalovchi maʼlumotlarini (FIO, yashash manzili, telefon raqami, elektron pochta, ijtimoiy tarmoq profillari, shaxsiy suratlari va boshqa maʼlumotlarini) **uning roziligisiz** keng jamoatchilikka oshkor qilish amaliyotidir. Bu harakatning asosiy maqsadi – qurbonni sharmanda qilish, tahdid qilish, taʼqib qilish yoki jamoat bosimiga duchor etishdan iborat boʻladi.

Ushbu holat **shaxsiy hayot daxlsizligi huquqining jiddiy buzilishi** hisoblanadi va **Oʻzbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi 141¹-moddasi** (“Shaxsiy hayot daxlsizligini buzish”) bilan huquqiy jihatdan javobgarlikka tortiladi. Shuningdek, shaxsiy maʼlumotlarni muhofaza qilish boʻyicha Oʻzbekiston Respublikasining 02.07.2019-yildagi “Shaxsga doir maʼlumotlar toʻgʻrisida” OʻRQ-547-son Qonun[8]ida ham subyekt roziligisiz ularni yigʻish va tarqatish qatʼiyan taqiqlanadi.

Doxxing – shaxsni virtual kenglikda “yalangʻochlash” orqali uning xavfsizlik hissini yoʻqotish, jamoatchilik oldida izolyatsiya qilish va ruhiy bosim ostida qoldirishga yoʻnaltirilgan. Jabrlanuvchilar koʻp hollarda onlayn faoliyatini toʻxtatadi, yashash joyini oʻzgartiradi yoki hatto ish joyidan boʻshatilish holatlariga duch keladi.

D.M. Duglas taʼkidlaganidek, doxxing – axborot zoʻravonligining noanʼanaviy shakli boʻlib, shaxsiy maʼlumotlardan foydalanib qurbonda qoʻrquv, tahqir yoki intiqom hissini uygʻotishga qaratilgan. U raqamli tajovuz va soʻz erkinligi oʻrtasidagi huquqiy noaniq hududda amalga oshiriladi[9].

Daniel K. Sitron taʼkidlaganidek, shaxsiy va identifikatsiya qiluvchi maʼlumotlarni ruxsatsiz tarqatish koʻp holatlarda anʼanaviy tuhmatdan ham xavfliroq oqibatlariga olib keladi. Ayniqsa bu holat tahdidlar va ommaviy taʼqib bilan birga yuz bersa, jabrlanuvchining ijtimoiy, ruhiy va huquqiy xavfsizligiga jiddiy zarar yetkazishi mumkin [10].

Feyk (yolgʻon) va manipulyativ kontent tarqatish — shaxsga nisbatan maʼlumotni bilib turib buzib koʻrsatish, montaj qilingan surat yoki videolar, soxta xabarlar, kontekstdan uzib olingan ifodalarni targʻib qilish orqali uni obroʻsizlantirish, mazammat qilish yoki jamoat oldida behayo qilib koʻrsatishga qaratilgan kiberbezorlik turidir. Bu turdagi harakatlar, ayniqsa, **ijtimoiy tarmoqlar va messenjerlar orqali tez tarqalishi**, jabrlanuvchiga nisbatan keng jamoatchilikning nosogʻlom munosabatini shakllantiradi.

Ushbu holat **O'zbekiston Respublikasi Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksining 183-moddasi** (jamoat tartibiga zid xatti-harakatlar) va **202²-moddasi** (Yolg'on axborot tarqatish) bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Shuningdek, haqiqatga to'g'ri kelmaydigan ma'lumotni tarqatish **"Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonun**[11]da ta'qiqlangan.

Bunday kontentning tarqatilishi shaxsda o'zini yakkalangandek his qilish, ruhiy jarohat, xavotir va ijtimoiy izolyatsiya simptomlarini keltirib chiqaradi. Yolg'on axborot qurbonning shaxsiy va kasbiy hayotiga, oilaviy munosabatlariga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Kler Uordl va Huseyn Deraxshan ta'kidlashicha, axborot manipulyatsiyasi faqatgina ma'lumotlarning buzib ko'rsatilishi emas, balki u jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatish maqsadida **emotsiya, kontekstni buzish va qo'rquvdan foydalanish** orqali amalga oshiriladigan rejali jarayondir.

Ularning fikricha, feyk kontent ko'p hollarda shaxs yoki guruhlarini **ijtimoiy va reputatsion jihatdan zaiflashtirish**, ularga qarshi jamoaviy salbiy munosabat shakllantirish uchun yaratiladi. Bunday axborot turlari — ratsional fikrlashni cheklab, aholining emotsional holatidan foydalangan holda uning reallikni idrok qilish qobiliyatiga putur yetkazadi[12].

Elis Marvik va Rebekka Lyuis ta'kidlaydilar: manipulyatsiya qilingan media kontent — jamoat ishonchini izdan chiqarish, shaxsda sharmandalik hissini uyg'otish yoki unga qarshi jamoaviy g'azabni qo'zg'atish uchun qasddan qo'llaniladigan vositadir.

Ularga ko'ra, bunday media materiallar ayniqsa **ayollar va ijtimoiy jihatdan kamsitilgan guruhlariga** nisbatan ishlatiladi. Bu axborotlar shaxsni jamoat oldida obro'sizlantirish, uning faoliyatini yoki mavqeini so'roq ostiga olish, va keng ommaviy muhitda uning manfur tusda qabul qilinishiga yo'naltirilgan[13].

Jamoaviy linch — ijtimoiy tarmoqlarda, messenjerlarda yoki onlayn platformalarda bir shaxsga nisbatan **katta miqdordagi foydalanuvchilar tomonidan ommaviy ravishda tanqid, haqorat va "virtual ta'qib" uyushtirish holatidir**. Bu jarayon, ko'p hollarda, ma'lum bir voqea, bildirilgan fikr yoki shaxsiy xatti-harakatga nisbatan jamoatchilikning hissiy reaksiyasi orqali boshlanadi, ammo tezda irratsional shaklga aylanib ketadi[14].

Kensel madaniyati (cancel culture) esa mazkur jarayonning davomi bo'lib, shaxsni ijtimoiy platformalar, faoliyat maydonlari yoki jamoatchilik muhitidan **ommaviy ravishda chetlatish**, uning so'z erkinligi va ishtirok huquqini cheklashga urinish shaklida namoyon bo'ladi. Bu — noinstitutsonal, ammo jiddiy ijtimoiy bosim vositasidir.

O'zbekiston qonunchiligida bu holatlar to'g'ridan-to'g'ri nomlanmagan bo'lsa-da, **Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 183-moddasi** (jamoat tartibini buzish, behayollik) va **202-moddasi** (obro'ga tajovuz) doirasida baholanishi mumkin. Shuningdek, shaxsning shaxsiy hayoti va fikr erkinligiga aralashish **Konstitusiyaviy huquqlarning buzilishiga** sabab bo'ladi.

Shuningdek, bunday bosim oqibatida shaxsda ruhiy shikast, o'z-o'zini yakkalash, ijtimoiy faollikni yo'qotish, hatto klinik depressiya holatlari rivojlanishi mumkin. Bu jarayon "tolpa psixologiyasi" ta'siridagi raqamli muhitda inson qadrini deformatsiyalashtirishga olib keladi.

Natali Uinn (ContraPoints) ta'kidlaganidek, kensel madaniyati — shaxsni mas'uliyatga tortish vositasi emas, balki raqamli muhitdagi **axloqiy namoyish va virtual tomoshabozlik** shaklidir. Unga ko'ra, ushbu jarayonda haqiqatda murakkab va ko'p qirrali insonlar **qasddan**

soddalashtiriladi, ularning shaxsiyati **karikatura darajasigacha kamaytiriladi** va nihoyat, ommaviy jamoaviy “ahloqiy yengillik” hissi uchun yo‘q qilinadi”. Bunday jarayon shaxs emas, balki jamoaning hissiy tozalanish ehtiyoji (catharsis) uchun xizmat qiladi[15].

AQSH media tadqiqotchisi **Iv Ng** fikricha: **kensel madaniyati adolatni ta’minlash vositasi** sifatida emas, balki **ommaviy ramziy jazolash shakli** sifatida faoliyat yuritadi. Uning fikriga ko‘ra, bu jarayon markazlashmagan, qoidalar bilan cheklanmagan, **internetdagi parchalangan muhitlarda amalga oshadi**. YA’ni, kensel madaniyati huquqiy yoki institusional tizimlarga emas, balki subyektiv his-tuyg‘ular va virtual guruhlar hissiy reaksiyasiga tayanib ishlaydi. Bunday tizim — shaxs huquqlarini himoya qilish emas, balki jamoaviy ma’naviy nazoratning shakli sifatida namoyon bo‘ladi[16].

Kiberstalking — bu foydalanuvchining onlayn faoliyatini majburiy nazorat qilish, ijtimoiy tarmoqlarda, elektron pochta va messenjerlar orqali unga doimiy ravishda yozish, shaxsiy suratlarini yig‘ish, tahdid qilish, yolg‘on akkauntlar orqali kuzatish kabi zo‘ravonlikka asoslangan harakatlar yig‘indisidir. Uning maqsadi — shaxsga ruhiy bosim o‘tkazish, xavfsizlik hissinini yo‘qotish, uni nazorat ostida ushlashdir[17].

Kiberstalking ko‘p hollarda yakka shaxs (odatda tanish yoki sobiq juft) tomonidan amalga oshiriladi, biroq uning ta’siri nafaqat shaxsiy hayotga, balki shaxsning sog‘lig‘i, mehnat faoliyati va ijtimoiy aloqalariga ham jiddiy zarar yetkazadi.

Kiberstalking jabrlanuvchida **uzoq muddatli ruhiy shikast**, xavotir sindromi, uyqu buzilishi, o‘zini muhitdan yakkalash va hatto **posttravmatik stress (PTSD)** alomatlariga olib kelishi mumkin. Bu holat ko‘pincha ayollar, yoshlar va jismoniy yoki ijtimoiy jihatdan zaif guruhlariga qarshi yo‘naltirilgan bo‘ladi.

Kiberbezorilikning murakkab tabiati uning psixologik, ijtimoiy va huquqiy jihatdan chuqur o‘rganilishini taqozo etadi. Ayniqsa, onlayn muhitdagi anonimlik tufayli bunday harakatlarni isbotlash, huquqiy baho berish va aybdorni aniqlash murakkablik kasb etadi. Xususan, O‘zbekistonda hozircha "kiberbulling" atamasi amaldagi qonun hujjatlarida aniq belgilanmagan, bu esa huquqni qo‘llash amaliyotida turli tafovutlarga sabab bo‘ladi.

Xalqaro tadqiqotlar shuni ko‘rsatmoqdaki, kiberbezorilik jabrlanuvchining nafaqat psixoemotsional holatiga, balki uning ijtimoiy munosabatlari, ta’lim olishi va mehnat faoliyatiga ham salbiy ta’sir ko‘rsatadi[18]. Shu boisdan, uni ma’muriy va jinoyat huquqi, fuqarolik huquqi va axborot huquqi kesishuvida ko‘rib chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Kiberbezorilikka nisbatan huquqiy munosabat, avvalo, uning mazmuniy xususiyati va jamiyatdagi ijtimoiy xatar darajasiga bog‘liq holda baholanadi. Bu huquqbuzarlik axloqiy normalarni buzish bilan birga, shaxsning sha’ni, qadr-qimmati, shaxsiy hayoti daxlsizligi hamda axborot xavfsizligi huquqlariga ham tahdid soladi. Hozirgi vaqtda O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligida "kiberbulling" yoki "kiberbezorilik" atamaları to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’riflanmagan bo‘lsa-da, ushbu hodisaning ayrim huquqbuzarlik shakllari mavjud normalar asosida huquqiy bahoga tortiladi.

Jinoiy huquq normalari doirasida mazkur harakatlarga birinchi navbatda Jinoyat kodeksining 139-moddasida nazarda tutilgan tuhmat javob beradi. Unga ko‘ra, shaxs haqida haqiqatga to‘g‘ri kelmaydigan, uni obro‘sizlantiruvchi yolg‘on ma’lumotlarni bilib turib tarqatish jinoiy javobgarlikka sabab bo‘ladi[6]. Ayniqsa, ijtimoiy tarmoqlarda shaxsni behayo qilib ko‘rsatish maqsadida soxta ma’lumotlar, fotomontajlar, videolar yoki yolg‘on kontent tarqatish ana shu modda asosida baholanishi mumkin.

Shuningdek, Jinoyat kodeksining 140-moddasida haqorat, ya'ni shaxsni kamsituvchi, sha'niga dog' tushiradigan ifoda va bildirishlar, xususan ommaviy axborot vositalari va internet orqali tarqatilgan holatlarda jinoiy javobgarlikka olib kelishi belgilangan[6]. Bunday holatlar ko'pincha shaxsiy postlar, sharhlar yoki axborot saytlaridagi muhokamalarda yuzaga chiqadi.

Kiberbezorilikning yana bir huquqiy ko'rinishi — shaxsiy hayot daxlsizligiga qarshi qilingan jinoyatlardir. Jinoyat kodeksining 141¹-moddasiga muvofiq, shaxsning ruxsatiga ega bo'lmasdan uning shaxsiy fotosuratlarini, audio yozuvlari yoki shaxsiy xatlarini tarqatish, ommaviy muhokama qilish, majlislarda yoki ommaviy kanallarda yoyish shaxsiy hayotga aralashish hisoblanadi va jinoiy jazo choralarini talab etadi[6].

Agar mazkur harakatlar jinoiy tarkibga ega bo'lmasa, ular Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks asosida baholanadi. Unga ko'ra, shaxsni haqorat qilish holatlari 41-moddada, tuhmat qilish esa 40-moddada nazarda tutilgan. Shuningdek, jamoat tartibini buzuvchi mayda bezorilik holatlari 183-modda doirasida huquqiy baho oladi[8]. Bu holatlar uchun, odatda, jarima, ma'muriy qamoq jazosi ko'riladi.

Axborot sohasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga soluvchi maxsus qonunlar ham kiberbezorilikka qarshi kurashishda muhim huquqiy poydevor hisoblanadi. Xususan, "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi Qonunning 8-moddasida axborot xavfsizligini ta'minlash, fuqarolarni yolg'on va tahdidli ma'lumotlardan muhofaza qilish, shuningdek, axborot tarqatish jarayonidagi etik va huquqiy chegaralarni belgilash bo'yicha muhim normalar belgilangan[19]. Ushbu qonun axborot muhitining ijtimoiy mas'uliyat va shaffoflik asosida shakllanishini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, kiberbezorlik holatlarida tarqatilgan yolg'on, haqoratli yoki psixologik bosimga yo'naltirilgan ma'lumotlarni huquqiy baholashda asosiy mezonlardan biri sifatida xizmat qiladi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasining 02.07.2019-yildagi "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi O'RQ-547-son Qonuni shaxsiy ma'lumotlarni qonuniy asoslarsiz yig'ish, qayta ishlash va tarqatishni taqiqlaydi[8]. Ushbu qonun shaxsning axborot xususiyatidagi daxlsizligiga kafolat beradigan zamonaviy huquqiy mexanizm bo'lib, kiberbezorlik kontekstida — ayniqsa, **doxxing**, ya'ni shaxsiy ma'lumotlarni ruxsatsiz oshkor qilish holatlarida — markaziy himoya vositalaridan biri sifatida faoliyat ko'rsatadi.

Amaliy jihatdan qaralganda, O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida "kiberbulling" yoki "kiberbezorilik" degan alohida huquqiy kategoriya mavjud emas. Bu holat amalda sud-tergov organlari tomonidan ushbu hodisaning turli elementlarini mavjud jinoiy yoki ma'muriy moddalar doirasida baholash amaliyotiga olib kelmoqda. Ammo bunday yondashuv amaliyotda bir qator tizimli muammolarni keltirib chiqaradi.

Avvalo, mazkur tushunchaning aniq huquqiy ta'rifi mavjud emasligi sud va tergov organlari tomonidan uning mazmunini subyektiv tarzda talqin qilishga sabab bo'ladi. Bu esa huquqbuzarlikni to'g'ri kvalifikatsiya qilishda noaniqliklar va bir xil holatlar bo'yicha turlicha qarorlar qabul qilinishiga olib keladi. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli muhitda yuzaga kelayotgan tahdidlar va axborot zo'ravonligi turlariga nisbatan mavjud huquqiy vositalar, ayniqsa profilaktika va profilaktik himoya mexanizmlari, ko'p hollarda mos kelmaydi. Bu esa qurbonlarni himoya qilishda, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning harakatlarini aniq belgilashda hamda sud amaliyotida umumiy yechimlar shakllantirishda huquqiy bo'shliqni yuzaga keltiradi.

Kiberbezorilikka qarshi kurashish bo'yicha O'zbekiston qonunchiligida mavjud bo'shliqlar va amaliyotdagi muammolarni hisobga olgan holda, ushbu sohani huquqiy jihatdan mustahkamlash dolzarb vazifalardan biriga aylangan. Birinchi navbatda, kiberbezorilikni mustaqil huquqiy kategoriya sifatida qonunchilikda mustahkamlash lozim. Buning uchun "kiberbulling" yoki "kiberbezorilik" tushunchasiga aniq va huquqiy jihatdan ishonchli ta'rif berish zarur. Ushbu ta'rifda zo'ravonlikning maqsadi, shakli, vositalari va jabrlanuvchining holati hisobga olinishi kerak.

Shuningdek, Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksiga kiberbezorilikka oid maxsus moddalar kiritish maqsadga muvofiq. Bunda tahdid, haqorat, shaxsiy ma'lumotlarni tarqatish, ommaviy qoralash, manipulyativ kontent tarqatish, kiberstalking kabi amallar alohida jinoiy va ma'muriy tarkib sifatida belgilanishi zarur. Bu nafaqat huquqbuzarlikni aniq kvalifikatsiya qilishni ta'minlaydi, balki uning profilaktikasida ham samarali huquqiy mexanizm sifatida xizmat qiladi.

Bundan tashqari, "Shaxsiy doir ma'lumotlar to'g'risida"gi va "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida"gi qonunlarga ham amaldagi raqamli tahdidlarga javob beradigan normalarni kiritish lozim. Jumladan, shaxsiy ma'lumotlarni ruxsatsiz yig'ish va tarqatish holatlari uchun aniq sanksiyalar, kontent platformalari uchun majburiy monitoring mexanizmlari va jamoatchilik shikoyatlarini ko'rib chiqish tartibi belgilanishi maqsadga muvofiqdir.

Ta'lim va profilaktika sohasida esa, aholi, ayniqsa o'smirlar va yoshlar o'rtasida kiberadob va raqamli axloq qoidalarini shakllantirishga qaratilgan ta'lim dasturlarini joriy etish muhim hisoblanadi. Ichki ishlar, prokuratura va ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikda profilaktik mexanizmlar, "kibermuhitda xulq-atvor madaniyati"ni shakllantirishga qaratilgan o'quv seminarlari tashkil etilishi maqsadga muvofiq.

Shunday qilib, kiberbezorilikni faqat individual muammo sifatida emas, balki jamiyat va davlat xavfsizligi uchun dolzarb tahdid sifatida baholab, unga nisbatan samarali va integral huquqiy yondashuvni ishlab chiqish — zamonaviy huquqiy islohotlarning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanishi lozim.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. YUNISEF (2021). *Cyber Violence against Women and Girls: A World-Wide Wake-Up Call*. <https://www.unicef.org/>
2. UNESCO (2020). *Tackling Cyberbullying: Best Practices*. <https://unesdoc.unesco.org>
3. Sheridan, L., & Grant, T. (2005). Is cyberstalking different? *Psychology, Crime & Law*, 11(1), 61–69. DOI: 10.1080/10683160410001729664
4. Reyns, B. W. (2010). A situational crime prevention approach to cyberstalking victimization: Preventive tactics for Internet users and online place managers. *Crime Prevention and Community Safety*, 12(2), 99–118. DOI: 10.1057/cpcs.2010.2
5. Ngo, F. T., & Paternoster, R. (2011). Cybercrime victimization: An examination of individual and situational level factors. *International Journal of Cyber Criminology*, 5(1), 773–793.
6. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi <https://lex.uz/docs/111453>
7. Shestakova YE.V. (2018). *Kiberbulling kak fenomen informatsionnogo obshestva*. Moskva: RUDN.
8. O'zbekiston Respublikasining 02.07.2019 yildagi "Shaxsga doir ma'lumotlar to'g'risida"gi Qonuni, O'RQ-547-son <https://lex.uz/docs/4396419>
9. Douglas, D. M. (2016). Doxing: A conceptual analysis. *Ethics and Information Technology*, 18(3), 199–210. <https://doi.org/10.1007/s10676-016-9406-0>

10. Citron, D. K. (2014). *Hate Crimes in Cyberspace*. Harvard University Press.
11. O'zbekiston Respublikasining 12.12.2002 yildagi "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida" 439-II-son Qonuni <https://lex.uz/docs/52268>
12. Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). *Information Disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/information-disorder-report/1680764666>
13. Marwick, A., & Lewis, R. (2017). *Media Manipulation and Disinformation Online*. Data & Society Research Institute. <https://datasociety.net/pubs/oh/DataAndSocietyMediaManipulationAndDisinformationOnline.pdf>
14. Citron, D.K. (2014). *Hate Crimes in Cyberspace*. Harvard University Press.
15. Wynn, N. (2020). *Shame, Canceling and Justice in the Digital Age*. YouTube public lecture.
16. Ng, E. (2020). No Grand Pronouncements Here... Just Little Gestures of Refusal: Cancel Culture and Digital Media Participation. *Television & New Media*, 21(6), 621–627. <https://doi.org/10.1177/1527476420918828>
17. European Union Agency for Fundamental Rights (2021). *Online harassment and cyberstalking in Europe*. <https://fra.europa.eu>
18. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). *Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth*. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137.
19. O'zbekiston Respublikasining 12.12.2002 yildagi "Axborot erkinligi prinsiplari va kafolatlari to'g'risida" 439-II-son Qonuni <https://lex.uz/docs/52268>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/4 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).